

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ:

Збірник наукових праць Інституту психології
імені Г.С. Костюка НАПН України

Том VI

ПСИХОЛОГІЯ ОБДАРОВАНОСТІ

Випуск 15

Київ-Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
2019

ISSN 2072-4772

Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Том VI: Психологія обдарованості. – Випуск 15. – Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. – 459 с.

Головний редактор:

дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор **С. Д. Максименко**

Заступник головного редактора: дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор **Н. В. Челелєва**

Відповідальні секретарі: канд. психол. наук, ст.н.с. **Н. В. Слободяник** (друкована версія), канд. психол. наук, ст.н.с. **О. Л. Вернік** (електронна версія)

Редакційна колегія:

Моляко В. О., дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Карамушка Л. М.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Кокун О. М.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Смутьсон М. Л.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Максимова Н. Ю.**, доктор психол. наук, професор; **Москаленко В. В.**, доктор філос. наук, професор; **Піроженко Т. О.**, доктор психол. наук, професор; **Швалб Ю. М.**, доктор психол. наук, професор; **Музика О. Л.**, канд. психол. наук, професор; **Кісарчук З. Г.**, канд. психол. наук, ст.н.с.

Члени міжнародної редакційної колегії:

Антон Фабіан, професор, доктор габілітований, завідувач кафедри соціальної роботи, Університет Павла Йозефа Шафарика в Кошицях (Словаччина); **Марек Палюх**, професор надзвичайний, доктор габілітований гуманітарних наук, завідувач кафедри соціальної педагогіки в Інституті педагогіки Жешівського університету (Польща); **Євген Глива**, професор, доктор філософських наук з психології, іноземний член НАПН України, (Австралія); **Роман Трач**, професор, доктор філософських наук, іноземний член НАПН України (США); **Альфред Прітц**, професор, доктор з психології та педагогіки, ректор університету ім. Зігмунда Фрейда (Австрія)

Редакційна рада тому: **Музика О. Л.** (відповідальний редактор), канд. психол. наук, професор; **Власова О. І.**, доктор психол. наук, професор; **Коваленко А. Б.**, доктор психол. наук, професор; **Рибалка В. В.**, доктор психол. наук, професор; **Сердюк Л. З.**, доктор психол. наук, професор; **Ставицька С. О.**, доктор психол. наук, професор; **Горбунова В. В.**, доктор психол. наук, доцент; **Климчук В. О.**, доктор психол. наук, доцент; **Корольов Д. К.**, канд. психол. наук, доцент; **Чекрижова М. М.** (відповідальний секретар).

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України (протокол № 4 від 25.03.2019 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 17847-6693ПР від 10.06.2011 р.

Збірник внесено до Переліку наукових фахових видань України в галузі психологічних наук (Наказ МОН України № 1021 від 7.10.2015 р.)

Савиченко О. М., Міров Д. Р.	
Психічне здоров'я юнаків з різним рівнем розвитку ігрової інтернет-залежності.....	321-328
Сторож О. В.	
Теоретичні основи вивчення творчої соціалізації особистості.....	329-339
Терещенко Л.А., Петровська Т.В.	
Психологічний підхід до визначення поняття «психічне здоров'я» суб'єктів взаємодії в освітньому просторі.....	340-348
Ткачишина О. Р.	
Обдарованість особистості у контексті вивчення проблеми соціальних стереотипів.....	349-356
Чайка Г. В.	
Особистісна автономія і позитивні стосунки з іншими у підлітковому віці.....	357-367
Чиханцова О. А.	
Життєстійкість самодетермінованої особистості.....	368-375
Шамич О. М.	
Психологічні фактори суб'єктивного благополуччя паралімпійців.....	376-384
Шаумян О. Г.	
Духовність менеджерів освіти як чинник гармонізації управління.....	385-392
Боковець О. І.	
Порівняльний аналіз конструювання концепту «інноваційний потенціал» студентами «інноваторами» та «консерваторами».....	393-403
Курбатова А. О.	
Особистісні чинники мотивації навчання студентів з інвалідністю у закладах вищої освіти.....	404-413
Нечасва О. С.	
Становлення й розвиток ціннісної сфери молодших школярів з ознаками інтелектуальної обдарованості.....	414-422
Окнова А. С.	
Психологічні особливості розвитку креативності підлітків.....	423-429
Поканевич О. А.	
Програма формування психологічної готовності до професійної діяльності майбутніх пожежних-рятувальників.....	430-441
Чудакова О. М.	
Особливості та проблеми педагогічної взаємодії між вчителем і обдарованими школярами.....	442-453

ОБДАРОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ У КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНИХ СТЕРЕОТИПІВ

Ткачишина О.Р. Обдарованість особистості у контексті вивчення проблеми соціальних стереотипів. Стаття присвячена аналізу проблеми обдарованості особистості у контексті соціальних стереотипів, що існують в інформаційному середовищі сучасного суспільства. Розкривається психологічний зміст обдарованості особистості, виділено чинники, що визначають обдарованість. Розглядається сутність соціальних стереотипів, основні їх характеристики та функції у суспільстві. Визначається роль та місце стереотипів в сучасному інформаційному середовищі та їх зв'язок з обдарованістю особистості. Психологічні особливості обдарованої особистості дозволяють їй уникати негативного впливу стереотипів в сучасному інформаційному середовищі.

Ключові слова: обдарованість, обдарована особистість, стереотип, стереотипізація, стереотипне мислення, інформаційне середовище.

Ткачишина О.Р. Одаренность личности в контексте изучения проблемы социальных стереотипов. Статья посвящена анализу проблемы одаренности личности в контексте социальных стереотипов, существующих в информационной среде современного общества. Раскрывается психологическое содержание одаренности личности, выделены факторы, определяющие одаренность. Рассматривается сущность социальных стереотипов, основные их характеристики и функции в обществе. Определяется роль и место стереотипов в современной информационной среде и их связь с одаренностью личности. Психологические особенности одаренной личности позволяют ей избегать негативного влияния стереотипов в современной информационной среде.

Ключевые слова: одаренность, одаренная личность, стереотип, стереотипизация, стереотипное мышление, информационная среда.

Постановка проблеми. В умовах суспільних трансформацій актуалізується проблема формування стереотипів, шаблонів мислення, патернів поведінки тощо. У контексті досліджуваної теми постає закономірне запитання: наскільки сучасна людина схильна користуватися стереотипами у своєму житті? Зрозуміло, що однозначної відповіді не існує, все залежить від психологічних характеристик особистості, рівня розвитку її світогляду, наявних знань, інтелектуального рівня, креативності, і, безумовно, її обдарованості. Обдарована особистість інакше сприймає світ, ніж більшість звичайних людей. Вміння аналізувати інформацію, критично осмислювати її, творчо підходити до вирішення практичних ситуацій, дає можливість обдарованій особистості вийти за рамки шаблонного, стереотипного мислення та сприйняття. Тому вивчення обдарованості особистості у контексті проблеми соціальних стереотипів є актуальним в наш час.

Аналіз останніх публікацій. Проведений теоретико-психологічний аналіз сучасних досліджень засвідчив, що проблема формування стереотипів та явище стереотипізації в період суспільних трансформацій цікавлять багатьох дослідників. Феномен стереотипу активно представлений у сучасних наукових дослідженнях О. Блинової, Л. Потапенко, Л. Сгородник, О. Химович, О. Самкової та ін.

Незважаючи на значну кількість досліджень у галузі вивчення проблеми обдарованості (Д. Богоявленська, В. Дружинін, Г. Костюк, В. Крутецький, Н. Лейтес, О. Матюшкін, Н. Менчинська, В. Моляко, Б. Теплов, В. Юркевич та ін.) деякі аспекти залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, обдарованість особистості у контексті проблеми соціальних стереотипів.

Виникнення нових та існування старих стереотипів є незаперечним явищем. Стереотипи завжди існували в людському суспільстві. В наш час в інформаційному середовищі для виникнення, існування та поширення стереотипів створені більш ніж сприятливі умови. Актуальним залишається питання про те, наскільки обдарована особистість схильна потрапляти під вплив соціальних стереотипів, які її особистісні особливості можуть перешкоджати такому впливові. Зазначені аспекти досліджуваної проблеми потребують детального розгляду.

Формулювання мети і завдань статті. Мета статті – проаналізувати психологічний зміст та основні чинники обдарованості особистості, з'ясувати роль та місце стереотипів в сучасному інформаційному середовищі та їх зв'язок з обдарованістю особистості.

Виклад методики і результатів дослідження. Протягом 2017 р. було проведене пілотажне дослідження спрямоване на визначення уявлень про стереотипи серед студентів різних курсів (1, 5 та 7 курс) Київського університету імені Б. Грінченка. Загалом у дослідженні брали участь 37 осіб, з них – 6 чоловічої статі та 31 жіночої, що навчаються за спеціальністю «Практична психологія». Для дослідження уявлень про стереотипи у студентів-майбутніх психологів була розроблена авторська методика, яка включала питання-твердження, що охоплювали три основні складові уявлень про стереотипи, а саме – когнітивний, емоційний та поведінковий.

Для розв'язання основних завдань даної роботи та з'ясування ролі обдарованості особистості у контексті проблеми соціальних стереотипів необхідно детально розглянути психологічний зміст обдарованості особистості та чинники, що визначають обдарованість особистості.

В житті зазвичай називають обдарованими тих індивідів, які виділяються своїми добрими задатками до розвитку загальних або спеціальних здібностей. Обдарованість – це системна якість психіки, яка розвивається протягом життя і визначає можливість досягнення людиною більш високих результатів в одному чи декількох видах діяльності у порівнянні з іншими людьми [1]. На думку О. Кульчицької, обдарованість – це комплексне явище психіки людини, яке включає єдність інтелекту, творчості і мотивації [3].

Одні автори дотримуються погляду на обдарованість як на суто біологічне явище: все закладено природою і потрібно лише чекати прояву задатків. Інші ставлять знак рівності між обдарованістю і здібностями (Н. Лейтес). Б. Теплов вважає, що поняття обдарованості втрачає свій сенс, якщо його розглядати лише як біологічну категорію. Тому не можна говорити про обдарованість взагалі, вона може виявлятися лише у конкретній діяльності.

Таким чином, основу обдарованості становлять здібності до конкретної професійної або допрофесійної діяльності (спеціальна обдарованість) і загальні психічні якості високого рівня розвитку: сенсорні, інтелектуальні, вольові (загальна обдарованість) [6];

7). Якщо розглянути структуру обдарованості, то вона складається з трьох основних підструктур (за О. Кульчицькою):

1) високої пізнавальної активності, яка базується на високому рівні сенсорних (увага, сприймання, пам'ять) та інтелектуальних (дивергентне і конвергентне мислення, критичність мислення, здатність до узагальнення і прогнозування) здібностей;

2) творчої інтерпретації пізнавального досвіду (вміння порівнювати, зіставляти, аналізувати, бачити нове, реконструювати раніше створене, оригінальний підхід до вирішення проблем, варіативність у розв'язанні задач);

3) емоційної захопленості діяльністю (інтерес, енергетичність, впевненість в успіху і «відношення» в разі неуспіху та ін.) [3].

Існують дві крайні точки зору: «всі діти обдаровані» і «обдаровані діти зустрічаються дуже рідко». Вказана альтернатива знімається у рамках позиції: потенційна обдарованість по відношенню до різних видів діяльності властива багатьом дітям, тоді як актуальну обдарованість демонструє незначна частина дітей.

Ознаки обдарованості – це ті особливості обдарованої дитини, які проявляються в її реальній діяльності і можуть бути оцінені на час спостереження за її діями. Про обдарованість дитини можна говорити в єдності категорій «хочу» і «можу», тобто ознаки обдарованості охоплюють два аспекти поведінки обдарованої дитини: інструментальний і мотиваційний. Інструментальний характеризує способи діяльності, мотиваційний – ставлення дитини до тієї чи іншої сторони дійсності, а також до своєї діяльності.

Н. Лейтес запропонував розрізняти три категорії здібних дітей за такими ознаками: 1) ранній прояв інтелекту; 2) яскравий прояв здібностей до окремих видів діяльності і предметів; 3) потенційні ознаки обдарованості [5].

Якщо мову вести про інтегральну характеристику проявів обдарованості, то вона характеризується: 1) домінуванням інтересів і мотивів; 2) емоційною заглибленістю у діяльність; 3) волею до рішення, успіху; 4) загальним та естетичним задоволенням від процесу і продуктів діяльності; 5) розумінням сутності проблеми, задачі, ситуації; 6) несвідомим, інтуїтивним розв'язанням проблеми; 7) багатоваріантністю рішень; 8) швидкістю оцінок, рішень, прогнозів [2; 7].

Психологічний портрет обдарованої дитини – це питання яке давно хвилювало багатьох дослідників. Так, Дж. Уйтмор виділяє такі особливості обдарованої дитини:

1. *Правлення до досконалості.* Для обдарованих дітей є характерною внутрішня потреба досконалості. Вони не заспокоюються не досягнувши вищого рівня.

2. *Відчуття незадоволення.* Це відчуття пов'язане з характерним для обдарованих дітей прагненням досягнути досконалості у всьому чим вони займаються. Вони дуже критично ставляться до власних досягнень, часто не задоволені, звідси – відчуття власної неадекватності, нереалістичні цілі.

3. *Обдаровані діти часто ставлять перед собою завищені цілі.* Не маючи можливості їх досягнути, вони починають хвилюватися. З іншого боку, прагнення до вдосконалення і є та сила, яка приводить до високих результатів. Оскільки обдаровані діти більш сприйнятливі до сенсорних стимулів і краще розуміють стосунки і зв'язки, вони схильні до критичного ставлення не тільки до себе, а й до оточуючих. Обдарована дитина вразлива.

4. *Потреба в увазі з боку дорослих.* В силу своєї природної допитливості і прагнення до пізнання обдаровані діти не рідко монополізують увагу вчителів, батьків та інших дорослих. Це викликає конфлікт з іншими дітьми, яких дратує потреба такої уваги.

5. *Нетерплячість.* Обдаровані діти нерідко з недостатньою терплячістю ставляться до інших, які стоять нижче їх в інтелектуальному розвитку тощо [11, с. 163].

Загалом можна виділити такі головні чинники, що визначають обдарованість особистості:

1) генетичні, або спадкові (наявність у родині індивіда осіб з такою ж обдарованістю, чи то у матері, чи у батька, або інших);

2) ранній прояв обдарованості, коли дитина проявляє певні здібності (чи загальні, чи спеціальні), які не є характерними для її віку та посилений розвиток здібностей дитини у сензитивному періоді;

3) оточуюче соціальне середовище, яке якомога повніше сприяє виявленню природних задатків у дитини і їх активному розвитку, виховний вплив, позитивна стимуляція тощо (найважливіше – у сім'ї);

4) сприятливі умови для виявлення обдарованості і розвитку здібностей (відповідна атмосфера у сім'ї, матеріальне забезпечення сім'ї, можливість відвідувати відповідні навчальні установи, які розвивають здібності, наявність необхідного приладдя для певної діяльності тощо);

5) раннє стимулювання розвитку дитини. Так, наприклад, вплив стимуляції розвитку дитини у її пренатальному періоді. Суть методу полягає в тому, що протягом відповідного часу програватися задані музичні ноти в безпосередній близькості від тіла майбутньої матері. Плід, що формується сприймає ці звуки, і т.ч. різко активізуються не тільки музичні, але й загальні інтелектуальні здібності майбутньої дитини.

Далі перейдемо до другого аспекту досліджуваної проблеми – з'ясування ролі та місця стереотипів в сучасному інформаційному середовищі та їх зв'язку з обдарованістю особистості. Проведений аналіз існуючих досліджень присвячених проблемі стереотипів та явищу стереотипізації дозволяє виділити три основні напрями вивчення різних аспектів даної проблеми. Так, перший напрям включає в себе дослідження стереотипів, де головний акцент робиться на вивчення їх когнітивного аспекту (тобто, стереотип розглядається як елемент когнітивних процесів людини, а саме – як результат процесу генералізації, схематизації і т.п.). Другий напрям включає в себе дослідження, в яких головна увага приділяється вивченню афективного аспекту стереотипів (стереотип у цьому напрямі досліджується як елемент емоційно-оцінних процесів людини, тісно пов'язаний з феноменом соціальної установки). Третій напрям присвячено вивченню соціального аспекту стереотипів (тобто, соціальний стереотип розглядається як особливий елемент, що бере участь у процесі функціонування соціальної групи) [8].

Вивчення процесу стереотипізації неможливе без визначення функцій цього соціально-психологічного механізму. Найбільш відома та поширена в науці класифікація функцій стереотипізації відображена в працях Т. Шибутані, П. Шихірева, які визначають такі функції:

- психологічна, що розкривається у спрощенні і систематизації інформації яку людина отримує з навколишнього середовища, а також у збереженні та захисті цінностей індивіда, стереотипізація забезпечує індивіда максимумом інформації при мінімальному когнітивному зусиллі;

- соціально-психологічна функція стереотипізації реалізується в груповій ідентифікації і міжгруповій диференціації, яка має оцінний характер (в основному у великих соціальних групах що виявляється в етнічних стереотипах);
- соціальна функція стереотипізації виражена в поясненні існуючих відносин між групами та їх виправданні [9; 10].

Отже, об'єктивним результатом стереотипізації є спрощене, схематичне, інколи близьке до істинного, інколи викривлене уявлення дійсності, що виражається в соціальних стереотипах. Таким чином, можна зазначити, що усі види стереотипів виконують ряд функцій у суспільстві, і зокрема, у сучасному інформаційному середовищі, які тісно пов'язані з психологічною безпекою особистості: 1) класифікацію та упорядкування соціокультурної інформації; 2) акумуляцію і передачу культурно-історичного досвіду; 3) вироблення моделей поведінки та стандартів; 4) захист групових цінностей; 5) економії зусиль у повсякденному мисленні; 6) заощадження часу при сприйнятті нового та сприяння успішній соціально-психологічній адаптації особистості в умовах суспільних трансформацій тощо [8].

Цікавий аспект впливу стереотипів на міжособистісне та групове спілкування наводить Н. Лебедева, яка виділяє чотири основні характеристики їхнього впливу на процес комунікації: 1) стереотипізація – результат когнітивного «відхилення», зумовлене ілюзією зв'язку між груповим членством і психологічними характеристиками; 2) стереотипи впливають на спосіб проходження інформації та її відбору; 3) стереотипи викликають очікування певної поведінки від інших, індивіди мимоволі намагаються підтвердити ці очікування; 4) стереотипи породжують прогнози, які підтверджуються [4].

Розглянуті психологічні особливості обдарованої особистості та характеристика соціальних стереотипів дають змогу дійти певних висновків щодо досліджуваної проблеми.

По-перше, висока пізнавальна активність, яка базується на високому рівні сенсорних та інтелектуальних здібностей у обдарованої особистості дає їй можливість уникати суб'єктивізму та шаблонності при сприйманні інформації, розпізнавати існуючі в інформаційному середовищі стереотипи, конструктивно протидіяти впливу соціальних стереотипів та стереотипному мисленню оточуючих у комунікативній взаємодії.

По-друге, характерна для обдарованої особистості, творча інтерпретація пізнавального досвіду дозволяє уникати спрощення і схематизації інформації, креативність дає можливість побачити в практичних, життєвих ситуаціях щось нове, а не типові шаблонні стереотипні схеми, формує оригінальний підхід до вирішення проблем.

По-третє, емоційна заглибленість обдарованої особистості у діяльність, розуміння сутності проблеми, знаходження багатоваріантності її рішень створює сприятливий емоційний фон для вивчення певного явища, підтримує зацікавленість ним та дозволяє уникати негативного впливу професійних стереотипів.

Для підтвердження зазначених узагальнень наведемо деякі результати емпіричного дослідження, що стосувалося вивчення уявлень про стереотипи у студентів-психологів. Так, на питання-твердження «Стереотипами користуються лише люди недалекогоглядні, а також ті, що мислять поверхово» більшість учасників дослідження (26 осіб) відповіла позитивно (так – 21,6%; скоріше, так, чим ні – 48,6%), тоді як негативну відповідь дали 10 осіб (ні – 13,5%; скоріше, ні, чим так – 13,5%). Щодо питання-твердження «Використання стереотипів у житті може мати і негативні наслідки», то всі

опитувані виявилися майже однастайними. Так, погодились з даним твердженням 36 осіб (так – 62,1%; скоріше, так, чим ні – 35,1%) і лише один учасник дослідження не погодився з даним твердженням.

Наступне питання-твердження «Професійні стереотипи можуть зашкодити професійній діяльності» стосувалося уявлень студентів про стереотипи професійної діяльності для з'ясування наявності знань у студентів про дану проблему. Відповіді на дане питання-твердження показали наявність у студентів знань про професійні стереотипи. Так, з даним твердженням погодились 33 особи (так – 51,3%; скоріше, так, чим ні – 37,8%), а не погодились 4 учасника дослідження (скоріше, ні, чим так – 10,8%).

На питання-твердження «Використання професійних стереотипів – це шлях до професійної деформації особистості» більшість учасників (28 осіб) дали позитивну відповідь (так – 29,7%; скоріше, так, чим ні – 46%), не погодились з даним твердженням 9 осіб (ні – 16,2%; скоріше, ні, чим так – 8,1%). Таким чином, можна констатувати, що більшість опитуваних все ж таки усвідомлюють тісний зв'язок між професійними стереотипами та професійною деформацією.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Стереотип є «скороченим», спрощеним сприйняттям дійсності, що функціонує в суспільній свідомості. Стереотип функціонує на основі сприйняття, не пов'язаного з прямим досвідом. Чимало стереотипів виникає стихійно і спонтанно через потребу економії уваги у процесі засвоєння досвіду інших людей і попередніх поколінь, досвіду закріпленого у вигляді звичних уявлень. Вони формуються в результаті неодноразового смислового й емоційного акцентування свідомості людей на тих чи інших явищах, подіях, багаторазового їх сприйняття та фіксування у пам'яті.

Стереотипи в загальних рисах відображають уявлення про об'єкт або клас об'єктів, формують відповідні когнітивні структури індивіда, що зумовлює схематизацію образів певних об'єктів або явищ. Вони виступають відносно стійкими формами реагування особистості на конкретну ситуацію, впливають на її ставлення до об'єкта, що проявляється як на свідомому, так і несвідомому рівнях, частіше в умовах обмеженого часу чи браку інформації.

Стереотипи, що існують в сучасному інформаційному середовищі відіграють важливу роль у сприйнятті людиною навколишньої дійсності. Незважаючи на те, що стереотипи – вдалий спосіб класифікації і систематизації матеріалу, і те, що стереотипи полегшують сприйняття стабільних структур навколишнього світу, вони мають і негативний вплив. Так, в динамічних за своєю природою процесах творчості стереотипи стають перешкодою: вони закріплюють мислення, примушують його рухатися звичним, пройденим шляхом, що, звісно, не сприяє пошукові нового, виникненню оригінальних ідей та багатоваріантності рішень. Не варто забувати, що явище стереотипізації в інформаційному просторі може мати і негативні наслідки: спрощення, узагальнення інформації без ґрунтового осмислення може призводити до логічних помилок, що можуть нести загрозу для психологічної безпеки особистості.

Обдарована особистість, маючи певні психологічні особливості, може протистояти негативному впливові соціальних стереотипів. Так, високий інтелектуальний рівень особистості, критичність мислення дають можливість помічати в сучасному інформаційному середовищі примітивні шаблонні схеми орієнтовані на свідомість людей у різних сферах діяльності (політика, бізнес, реклама тощо), виявляти стереотипи та не

піддаватися їхньому впливові. Креативність та творчий підхід обдарованої особистості сприяють виникненню оригінальних, не стандартних ідей, знаходженню різноманітних рішень та шляхів розв'язання проблем.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні чинників, що впливають на психологічну безпеку особистості в сучасному інформаційному середовищі, ролі особистісної складової у формуванні психологічної безпеки та конкретних механізмів стереотипізації в цьому процесі.

Список використаних джерел

1. Богоявленская Д.Б., Шадриков В. Д. Рабочая концепция одаренности / Д.Б. Богоявленская, В. Д. Шадриков. – 2-е изд., расш. и перераб. – М., 2003. – 70 с.
2. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – 3-е изд. – СПб., 2007. – 368 с.
3. Кульчицька О. Соціальне середовище у розвитку обдарованості / О. Кульчицька // Обдарована дитина. – 2004. – № 8. – С. 2-9.
4. Лебедева Н. М. Введение в этническую и кросс-культурную психологию: Учеб. пособ. / Н.М. Лебедева. – М.: Ключ-С, 1999. – 224 с.
5. Лейтес Н.С. Возрастная одаренность и индивидуальные различия: Избранные труды / Н.С. Лейтес. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: МОДЭК, 2008. – 480 с.
6. Максименко С.Д., Соловйenko В.О. Загальна психологія: Навч. посіб. / С.Д. Максименко, В. О. Соловйenko. – К.: МАУП, 2000. – 256с.
7. Міщиха Л. П. Психологія творчості: Навч. посіб. / Л.П. Міщиха. – Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. – 448 с.
8. Ткачишина О.Р. Психологічна безпека особистості та явища стереотипізації у сучасному інформаційному середовищі / О. Р. Ткачишина // Психологія: реальність і перспективи. – Збірник наукових праць РДГУ. – Випуск 8. – Рівне: РДГУ, 2017. – С. 277-281.
9. Шибутани Т. Социальная психология / Т. Шибутани. – М.: Прогресс, 1969. – 535 с.
10. Шихирев П.Н. Современная социальная психология в Западной Европе / П.Н. Шихирев. – М.: Наука, 1985. – 175 с.
11. Шумакова Н.Б. Обучение и развитие одаренных детей / Н.Б. Шумакова. – М., Воронеж, 2003. – 336 с.

References transliterated

1. Bogoyavlenskaya D.B., Shadrikov V. D. Rabochaya kontseptsiya odarennosti / D.B. Bogoyavlenskaya, V.D. Shadrikov. – 2-e izd., rassh. i pererab. – M., 2003. – 70 s.
2. Druzhinin V. N. Psihologiya obschih sposobnostey / V. N. Druzhinin. – 3-e izd. – SPb., 2007. – 368 s.
3. Kulchytska O. Sotsialne seredovishche u rozvytku obdarovanosti / O. Kulchytska // Obdarovana dytyna. – 2004. – № 8. – S. 2-9.
4. Lebedeva N. M. Vvedenie v etnicheskuyu i kross-kulturnuyu psihologiyu: Ucheb. posob. / N.M. Lebedeva. – M.: Klyuch-S, 1999. – 224 s.
5. Leytes N. S. Vozrastnaya odarennost i individualnyie razlichiya: Izbrannyye trudyi / N. S. Leytes. – 3-e izd., ispr. i dop. – M.: Izd-vo Moskovskogo psihologo-sotsialnogo instituta; Voronezh: MODEK, 2008. – 480 s.

6. Maksymenko S. D., Soloviienko V. O. *Zahalna psykholohiia: Navch. posib.* / S. D. Maksymenko, V. O. Soloviienko. – K.: MAUP, 2000 – 256 s.
7. Mishchykha L. P. *Psykholohiia tvorchosti: Navch. posib.* / L. P. Mishchykha. – Ivano-Frankivsk: Hostynets, 2007. – 448 s.
8. Tkachyshyna O. R. *Psykholohichna bezpeka osobystosti ta yavyshcha stereotypizatsii u suchasnomu informatsiinomu seredovyshchi* / O. R. Tkachyshyna // *Psykholohiia: realnist i perspektyvy.* – Zbirnyk naukovykh prats RDHU. – Vypusk 8. – Rivne: RDHU, 2017. – S. 277-281.
9. Shibutani T. *Sotsialnaya psihologiya* / T. Shibutani. – M.: Progress, 1969. – 535 s.
10. Shihirev P. N. *Sovremennaya sotsialnaya psihologiya v Zapadnoy Evrope* / P. N. Shihirev. – M.: Nauka, 1985. – 175 s.
11. Shumakova N. B. *Obuchenie i razvitie odarennykh detey* / N. B. Shumakova. – M., Voronezh, 2003. – 336 s.

Tkachyshyna O. R. Gifted personality in the context of studying the problem of social stereotypes. The article is devoted to the analysis of the problem of gifted personality in the context of social stereotypes that exist in the information environment of modern society. The psychological content of gifted personality is revealed, the factors determining giftedness are highlighted. The essence of social stereotypes, their main characteristics and functions in society are considered. The role and place of stereotypes in the modern information environment and their connection with the gifted personality are determined.

The psychological peculiarities of a gifted personality allow her to avoid the negative influence of stereotypes in the modern information environment. High intellectual level of personality, critical thinking make it possible to notice in the modern information environment primitive template schemes focused on the consciousness of people in different spheres of activity (politics, business, advertising, etc.), to identify stereotypes and not to be subjected to their influence.

Key words: giftedness, gifted personality, stereotype, stereotyping, stereotyped thinking, informational environment.